

Samsvar i maktforhold blir avgjørende

Kommunal Rapport 26.09.2022, Jan Fridthjof Bernt, professor emeritus ved Universitetet i Bergen.

Må begge kjønn være representert med minst 40 prosent i formannskapet?

SPØRSMÅL: En kvinnelig formannskapsrepresentant har fått fritak og skal erstattes. Det naturlige er at vararepresentanten – en mann – rykker opp, men da svekkes kjønnsbalansen i formannskapet. Det blir mindre enn 40 prosent kvinner. Er et slik opprykk i strid med kommuneloven formulering om at det, hvis mulig, skal velges et nytt medlem fra det underrepresenterte kjønn?

SVAR: Når et medlem av formannskapet blir fritatt for sitt verv der for tre måneder eller mer, skal det velges et nytt medlem som trer inn i stedet for dette. Dette valget skal foretas av kommunestyret, og skal skje som flertallsvalg etter reglene i [§ 7-8](#).

Men dette valget er i praksis en ren formsak, for kommunestyret må velge, som «settemedlem» i fritaksperioden, første varamedlem på den listen som det uttredende medlem ble valgt inn på. Se kommuneloven [§ 7-10](#) andre avsnitt. Ved et slikt «opprykk» vil ikke reglene om kjønnsmessig balanse i §§ [7-5](#) og [7-6](#) slå inn, i og med at det bare velges én enkelt person og det ikke er gitt noen særregel om slik balanse her.

Hvis fritaket blir gitt for resten av valgperioden – slik at det aktuelle formannskapsmedlemmet «trer endelig ut» - skal det derimot foretas formelt valg av nytt medlem for dette tidsrommet, se [§ 7-10](#) tredje avsnitt. Ved dette valget har kommunestyret ved første blick en større frihet når det gjelder hvem man vil velge inn som nytt medlem, men i denne bestemmelsen fastslås at det nye medlemmet «skal velges fra samme gruppe som det uttredende medlemmet tilhørte», noe som betyr at man normalt er bundet av forslaget fra den aktuelle gruppen.

Men her har vi også en egen bestemmelse om kjønnsmessig balanse: «Hvis dette vil føre til at ett kjønn vil bli representert med mindre enn 40 prosent av medlemmene i organet, skal det, hvis det er mulig, velges et nytt medlem fra det underrepresenterte kjønn.» Det betyr klart nok at hvis den kjønnsmessige balansen i formannskapet ikke vil oppfylle dette kravet hvis man ikke velger et nytt medlem fra de underrepresenterte kjønn, må vedkommende gruppe foreslå et medlem fra sin gruppe med «riktig kjønn».

Så langt er alt greit. Men hva blir så situasjonen hvis det ikke er noen flere medlemmer av dette kjønn i denne gruppen i kommunestyret? Må det da velges et nytt formannskapsmedlem fra en annen gruppe?

Ut fra lovens ordlyd kunne det være nærliggende å tro at det må man. I motsetning til det som gjelder om rammen for kravet om kjønnsmessig balanse etter §§ [7-5](#) og [7-6](#) ved det konstituerende valget til formannskapet, er det avgjørende her ikke sammensetningen av gruppen som velges, men av balansen i organet som helhet. Dette kan tilsynelatende tale for at man vil legge til grunn at det her «er mulig» å velge inn et medlem fra det underrepresenterte kjønn så lenge det er «ledige» medlemmer av dette i kommunestyret som helhet.

Men dette vil ikke være noen akseptabel løsning. Det vil kunne skape en «skjev» balanse i sammensetningen av formannskapet sammenlignet med kommunestyret, og vil også kunne gjøre det problematisk å delegerer avgjørelsesmyndighet i kontroversielle saker til dette. Samtidig vil en slik mangel på samsvar når det gjelder politiske maktforhold i de to organene, lett føre «omkamper» i kommunestyret om vedtak truffet i formannskapet.

Etter min mening må det derfor være rimelig opplagt at vi må lese loven slik at kravet om at «det er mulig» å ivareta kjønnsmessige balanse, ikke er oppfylt når det ikke er ledige kommunestyremedlemmer fra vedkommende gruppe som kan velges inn i stedet for medlemmet som trer ut av formannskapet.